

تاریخچه و بررسی سوابق جهانی

انسان‌های اولیه برای در امان ماندن از تهاجم حیوانات وحشی و دیگر دشمنان خود و همچنین برای کاستن از نگرانی‌های خود به غارها، بالای درختان و دیگر پناهگاه‌های طبیعی پناه بردند. وجود خندق در اطراف شهرها و ایجاد دروازه‌های مستحکم برای پیشگیری از حملات غافلگیرانه دشمن در تمام نقاط جهان امری رایج بود.

در قرآن کریم در آیه ۸۰ از سوره مبارکه انبیاء می‌فرماید: و ما به او (حضرت داود علیه السلام) ساخت زره را تعلیم نمودیم تا شما را از آسیب جنگ در امان بدارد پس آیا از شکر گریزانید؟ در جریان هجرت پیامبر اسلام نیز خداوند متعال با استفاده از شگردهای اختفاء و فریب که از اصول پدافند غیر عامل است مانع دسترسی کفار قریش به ایشان گردید. حضرت علی (ع) در نامه ۱۲ نهج البلاغه می‌فرماید: آنگاه که در میدان جنگ در مقابل دشمن قرار گرفتید می‌باید قرارگاه شما در دامنه کوه‌ها و تپه‌ها و یا در کنار رودها باشد تا پوشش حفاظ شما گردد و شما را از دست دشمن نهبانی کند.

- نمونه‌ای دیگر از دفاع غیرعامل در صدر اسلامی جنگ خندق و تدابیر و اقدامات دفاعی حضرت رسول (ص) با تشکیل شورای نظامیان و تصمیم‌گیری برای احداث خندق دور شہراست، این پیشنهاد از سوی سلمان فارسی مطرح گردید که مسلمانان در شهر بمانند ولی دور شهر خندق حفر نموده و در پناه آن آماده دفاع باشند.

*دفاع غیرعامل در ایران:

سرزمین گسترده ایران باستان به علت وضع جغرافیایی که میان دو جلگه آباد بین‌النهرین و پنجاب سند قرار گرفته بود، همچون پلی بوده که طوایف مهاجم به طرف شرق یا غرب، مجبور می‌شده‌اند از آن عبور کنند. وضعیت جغرافیایی و محیط ناامن، ایرانیان را وادار نمود تا به منظور در امان بودن از حمله متجاوزین، خانه‌های مسکونی خود را به شکل دژ کوچکی بسازند، بنابراین به هر گوشه این سرزمین نگاه کنید، قلعه، برج و بارو، ارگ، کهنه‌دژ، دربند، خندق و دروازه از ناامنی محیط زندگی و توجه و تدبیر آگاهانه ایرانیان به ملاحظات دفاعی و امنیتی حمایت دارد.

ساخت بناهای گروهی حصاردار در ایران با طرح‌ها و نقشه‌های گوناگون از سه هزار سال پیش ساخته شده است. قلعه بلوارآباد در شهرستان خوی، حصار ستیل در کاشان، قلعه حسنلو در ارومیه، تورنگ در گرگان، تبه حصار دامغان، نوشیجان تبه بین همدان و ملایر و...

*دیوار چین (۳۶۴ قبل از میلاد):

ویل دورانت در کتاب تاریخ و تمدن چین آورده است که «شی هوانگ تی» مردی که به چین وحدت بخشید، یکی از نخستین کارهایش متصل کردن و کامل ساختن دیوارهای دفاعی مجزایی بود که از دیدگاه برای حفظ چین از اقوام بربری شمال ساخته شده بود.

دیوار چین که هزار و پانصد مایل (۲۴/۵ کیلومتر) طول دارد و در نقاط مختلف آن دروازه‌های بزرگی به سبک آشوری تعبیه شده، عظیم‌ترین ساختمانی است که بشر تاکنون برپا داشته است. ولتر در عظمت آن می‌گوید: اهرام مصر در برابر آن چیزی جز توده‌های سست و بی‌اعتبار نیست.

تفکر ساخت و احداث دیوارها و خطوط و دژهای دفاعی از قدیم‌الایام به عنوان یک اقدام دفاعی با هدف سد کردن و ایجاد مانع در مسیر تهاجم دشمن و ممانعت از مواجه شدن با حمله‌های غافلگیرانه دشمن مورد توجه دولت و ملت‌های مختلف بوده است که تاکنون نیز ادامه داشته است.

در جنگ جهانی دوم که با استفاده از هواپیما و بمباران شهرها و مراکز صنعتی و سرمایه‌گذاری و پس از آن استفاده از موشک توسط آلمان نازی شروع شد خسارات ناشی از جنگ به خصوص آسیب‌های که به مردم و بخش‌های غیر نظامی وارد شد نسبت به جنگ جهانی اول سیر صعودی داشت و این موضوع باعث شد تا کشورها به پدافند غیر عامل اهمیت مضاعفی بدهند.

***کشور آلمان:**

توسعه پدافند غیر عامل را در دستور کار خود قرار داد و علاوه بر سازمان‌های دولتی، شرکت‌های خصوصی نیز به صورت داوطلبانه و افتخاری در این زمینه با دولت همکاری نمایند.

بسیاری از تأسیسات و ساختمان‌های این کشور به صورت دو منظوره احداث می‌شود و علاوه بر کاربردهای متفاوت در شرایط عادی، در شرایط بحران به پناهگاه تبدیل می‌شود که از جمله این مراکز به خطوط راه آهن زمینی، ایستگاه‌های مترو و پارکینگ‌های بزرگ ساختمان‌ها اشاره کرد. این پناهگاه‌ها برای استفاده عموم آماده می‌گردد. مردم و شرکت‌های ملی و خصوصی در صورت رعایت استانداردهای دفاع غیر عامل از دولت‌ها کمک‌های مالی دریافت می‌نمایند و ساخت پناهگاه در مدارس، دانشگاه‌ها و مراکز مشابه الزامی است.

***در شوروی سابق:**

سازمان دفاع غیر عامل در اواسط سال ۱۹۶۰ میلادی تأسیس گردید و به سرعت توسعه یافت و از سال ۱۹۶۶ با تحولی بزرگ تجدید سازمان گردید و ساخت پناهگاه‌های ضد هسته‌ای و دو منظوره کردن بسیاری از تأسیسات مانند ایستگاه‌ها و معابر مترو و پارکینگ‌های زیر زمینی از همان زمان در دستور کار ساخت استحکامات ایمن و زره‌های مقاوم در مقابل انواع بمب و موشک توسعه یافت.

***در آمریکا:**

پس از گذشت بحران‌های برلین و کوبا در سال ۱۹۶۳ موضوع ساخت پناهگاه‌های خانگی و دسته جمعی مطرح شد و توسعه پدافند غیر عامل آمریکا به گونه‌ای بود که دفاع غیر عامل آمریکا به نام یوجین پی ویگر برنده صلح نوبل شد.

***در کشور کانادا:**

موضوع پدافند غیر عامل مورد توجه خاصی مبذول گردیده است و دولت مرکزی وظیفه دارد در این مورد به تدوین اصول و سازماندهی تنظیم همکاری دولت و نیروهای مسلح، آموزش مسئولان و مردم، استفاده از همیاری در تدوین برنامه‌های آموزشی محلی، گسترش برنامه‌های تحقیقاتی و نمونه سازی از طرح‌ها اقدام نماید.

از سال ۱۹۵۴ و پس از انتشار نتایج آزمایش‌های مگانتی هسته‌ای آمریکا، کشور کانادا عکس العمل به موقع خود را

با ایجاد سازمان‌های دفاع غیر عامل نشان داد از سال ۱۹۵۹ به منظور تأمین بیشترین هماهنگی در امور دفاع غیر نظامی، سازمان‌های دفاع غیر عامل و اقدامات اضطراری را ادغام نمود که از مهمترین وظایف این سازمان جدید، تنظیم و نظم و امنیت به منظور حفظ حاکمیت و تداوم خدمات دولتی است.

***دولت سوئیس:**

با وجود سیاست بی‌طرف در طول دو جنگ جهانی سازمان دفاع غیر عامل سوئیس به ساخت پناه‌گاه‌های مقاوم در مقابل انفجارات اتمی به طور گسترده‌ای توجه کرد و برای اقامت مردم تمامی امکانات از قبیل آب، غذا، دارو و سایر مایحتاج را به صورتی که قبل از فاسد شدن تعویض می‌گردند پیش بینی کرد.

***بوگسلاوی:**

در این کشور نیز به این موضوع توجه جدی معطوف گردید و در برنامه ریزی‌ها علاوه بر احداث پناهگاه‌ها، مستحکم ساختن ابنیه، ایجاد مرکز به صورت دو منظوره و آموزش و تمرین مردم، به اصولی مانند پراکندگی، کوچک سازی فریب توجه شد به نحوی که در طول جنگ ۱۹۹۹ نیروهای مسلح کشور عضو ناتو با وجود بمباران گسترده نتوانستند خسارات‌های عمده به تأسیسات این کشور وارد نمایند.

***کشور پاکستان:**

در کشور همسایه نیز به این موضوع علاقه مندی خاصی نشان داده است و ضمن ایجاد سازمانی برای این امر به موضوع آرامش مردم توجه نموده است طوری که جزوات آموزشی با متون ساده و روان در مورد مقابله با انفجارات هسته ای و دیگر تهدیدها بین مردم و مراکز آموزشی انتشار یافته است.

***کشور کره شمالی:**

در کشور کره شمالی هم که با تهدیدات آمریکا روبرو است پدافند غیر عامل به صورت گسترده‌ای مورد استفاده قرار می‌گیرند، معابر مترو و ایستگاه‌های زیر زمینی شهر پیونگ یانگ در عمق ۹۰ تا ۱۰۵ متری زمین احداث شده است، بسیاری از کارخانه صنایع نظامی در تونل‌های بزرگ استقرار یافته و هواپیمای نظامی پس از فرورد می‌تواند در تونل‌های حفر شده مخفی شوند.

*** تاریخچه پدافند غیر عامل در کشور**

قبل از انقلاب سازمانی با عنوان سازمان دفاع غیرنظامی وجود داشت که سه دسته ماموریت را برعهده این سازمان بود؛

ماموریت اول این سازمان، هدایت، کنترل و پشتیبانی از مردم حین حوادث و بلایای طبیعی است. ماموریت دوم کمک امداد و نجات در حوادث و دسته سوم کاهش آسیب‌پذیری‌های کشور در برابر تهدیدات خارجی بوده است. بعد از پیروزی انقلاب اسلامی، این سازمان منحل شد و ماموریت‌های آن به بسیج واگذار گردید.

بعد از انقلاب این سه دسته ماموریت بین گروه‌ها و سازمان‌های مختلف دست به دست شد.

در مقطعی به سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی واگذار شد

بعد از دو سال نتوانست کاری انجام دهد، به همین دلیل موضوع به شورای عالی امنیت ملی محول شد.

در مرحله بعد با فرمان مقام معظم رهبری این وظیفه به ارتش واگذار شد.

سپس کار به قرارگاه پدافند هوایی کشور و سازمانی که وظیفه پوشش هوایی کشور را دارد، واگذار شد.

“در نتیجه بر اساس فرمان رهبری کمیته دائمی پدافند غیرعامل کشور تشکیل شد. سازمان پدافند غیرعامل کشور، عمده هدف کلانی که دنبال می‌کند، کاهش آسیب‌پذیری زیر ساخت‌های کشور در برابر تهدیدات خارجی و افزایش پایداری ملی و در واقع تولید بازدارندگی برای کشور است .

*** جنگ‌های نسل چهارم:**

با شروع انقلاب علوم و فناوری‌ها خصوصاً در زمینه اطلاعات، ارتباطات، الکترونیک و رایانه در سال‌های اخیر، جنگ‌های نسل چهارم طراحی و در چند جنگ اخیر نسل چهارم تجربه شده و سیر تکاملی خود را طی می‌نماید.

*** مشخصه جنگ‌های نسل چهارم:**

۱. تاکید بر جنگ نرم (شامل جنگ‌های اطلاعاتی، جنگ روانی و تبلیغاتی، جنگ سایبری)
  ۲. بکارگیری موضعی و مقطعی جنگ سخت برای تقویت و پشتیبانی جنگ نرم.
  ۳. تاکید بر اجنگ الکترونیک پیشرفته
  ۴. تکیه بر سلاح و تجهیزات هوشمند و پیشرفته و دقیق
  ۵. توسعه توانمندی‌ها و کسب برتری کامل در هوا
  ۶. گسترش عرصه جنگ به فضا
  ۷. پرهیز از درگیری قطعی در جنگ سخت، قبل از اطمینان از پیروزی در جنگ نرم
  ۸. شروع همزمان به نبرد در خط عمیق نزدیک و عمیق دور (گسترش عرصه نبرد به تمام سطوح جغرافیای کشور هدف)
  ۹. تاکید بر اندام زیر ساخت‌های ملی و مراکز حیاتی، حساس و مهم در کشور در اولویت نخست اهداف تهاجم
  ۱۰. در تلاش موکد و مستمر بر قطع ارتباط رهبری و مدیریت دفاعی و عمومی کشور با مردم و نیز با نیروهای دفاعی
  ۱۱. کوتاه شدن مدت زمان جنگ (طراحی جنگ برق آسا)
  ۱۲. خطر پذیری پایین.
- سازمان پدافند غیر عامل کشور با هدف کاهش آسیب‌پذیری‌های زیرساخت‌های حیاتی کشور از سال ۸۲ فعالیت خود را آغاز کرده است.